

УДК 780.616.1:78.07(436) Еммануель (045)

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2021-32-1-18>**Олександр Іванович Кригін**

ORCID: 0000-0003-2837-8657

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
butikh1@gmail.com

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ВИКОНАВСЬКИЙ СТИЛЬ АВСТРАЛІЙСЬКОГО ГІТАРИСТА-ВІРТУОЗА ТОММІ ЕММАНУЕЛЯ

Мета роботи – визначити параметри, які становлять індивідуальний виконавський стиль австралійського гітариста-віртуоза Т. Еммануеля. **Методологічною базою** роботи є історичний, органологічний та інтерпретологічний підходи, що допомогли виявити підґрунтя та еволюцію виконавства, а також особливості інструментарію і звукопідсилювальної апаратури австралійського гітариста, типологію індивідуальних виконавських стилів у комунікативному просторі. **Наукова новизна роботи** полягає в тому, що вперше розкрито специфіку виконавської творчості Т. Еммануеля-гітариста та визначено типологію виконавських стилів, які є домінуючими в межах мислення музиканта. **Висновки.** Індивідуальний виконавський стиль Т. Еммануеля почав формуватися ще в перші роки музичної діяльності під впливом американських кантрі-музикантів М. Тревіса, Х. Вільямса, Ч. Аткинса, а також інструментальних рок-гуртів «The Shadows» і «The Ventures». Взяти за основу стиль М. Тревіса в технологічному плані (тревіс-пінг), а також стиль Ч. Аткинса, що характеризується «вокальним» типом мелодики, доступністю композицій для більшої кількості слухачів, Т. Еммануель розширює «звуковий образ» гітари, різноманітний колорит за рахунок оригінальної перкусивної манери гри, підвищує динамічний «поріг». Слід також зазначити, що виконавська манера австралійського віртуоза вирізняється більшою свободою. Широке використання динамічних і фактурних кольорів акустичної гітари, блискуче застосування тембрової палітри, помножених на сучасне використання звукового обладнання, – усе це вирізняє звучання гітари Т. Еммануеля і його «звуковий образ». У виконавській манері Т. Еммануеля поєднуються два виконавських типи, як-от класичний і романтичний. Ознаками романтичного типу є відсутність музичної грамоти (спирання на табулатурне мислення) й оперування музичними образами; необхідність

спілкування з публікою і «гра для глядача», експресивність і темпераментність виконавської манери. Побудова концертних програм у драматургічному плані, методика репетицій, дисципліна занять, грамотна і плавна робота ієрового апарату в кращих традиціях академічної гітарної школи говорять про наявність класичного виконавського типу Т. Еммануеля-гітариста.

Ключові слова: акустична гітара, Т. Еммануель, індивідуальний виконавський стиль, звуковий образ гітари, інтонація.

Krygin Oleksandr Ivanovich, Candidate of Arts, Associate Professor at the Department of Musical and Instrumental Training of the Teacher of the Municipal Establishment “Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy” of Kharkiv Regional Council

Individual performing style of Australian virtuoso guitarist Tommy Emmanuel

Research objective. The aim of the study is to determine the parameters that provide the individual performing style of the Australian guitar virtuoso T. Emmanuel. **The methodological** basis of the work is historical, organological and interpretive approaches that helped to identify the background and evolution of performance, as well as features of instruments and sound equipment of the Australian guitarist, the typology of individual performance styles in the communicative space. **The scientific novelty** of the work is that for the first time the specifics of the performing work of T. Emmanuel-guitarist are revealed and the typology of performing styles that are dominant in the musician's thinking is determined. **Conclusions.** T. Emmanuel's individual performance style began to take shape in the first years of his musical activity under the influence of American country musicians – M. Travis, H. Williams, C. Atkins, as well as instrumental rock bands “The Shadows” and “The Ventures”. Based on the style of M. Travis in technological terms (Travis-picking), as well as the style of C. Atkins, characterized by “vocal” type of melody, the availability of compositions for more listeners, T. Emmanuel expands the “sound image” of the guitar, a variety of colors due to the original percussive manner of the game, increases the dynamic «threshold». It should also be noted that the performance style of the Australian virtuoso is more free. Extensive use of dynamic, textured colors of acoustic guitar, brilliant timbre techniques, multiplied by the modern use of sound equipment – all this distinguishes the sound of T. Emmanuel's guitar and its “sound image”. T. Emmanuel's performance style combines two types of performance – classical and romantic. Signs of the romantic type are the lack of musical literacy (reliance on tabular thinking) and the operation of musical images; the need to communicate with the public and “a game for the audience”; expressiveness and temperament of the performance style. In turn, the construction of concert programs in terms of drama; methods of rehearsals, discipline; competent and smooth work of the playing apparatus in the best traditions of the academic guitar school speaks of the presence of the classical performance type of T. Emmanuel-guitarist.

Key words: acoustic guitar, T. Emmanuel, individual performance style, sound image of the guitar, intonation.

Актуальність теми дослідження. Останніми десятиліттями гітарне мистецтво привертає до себе величезну увагу, адже в кожному ВНЗ є відкритий клас гітари; зростає кількість професійних виконавців, для яких проводяться гітарні конкурси; майстри створюють інструменти, що відповідають вимогам величезних залів; композитори пишуть оригінальні твори для гітари, розширюючи «академічний тезаурус» інструмента шляхом украплення нових жанрово-стильових напрямів (джазу, фламенко й естрадної музики). У науковій сфері наявна велика кількість досліджень (дисертацій), присвячених різним проблемам гітарного мистецтва. Однак перерахована вище діяльність належить лише до тієї частини гітарного мистецтва, яка пов'язана з класичною гітарою. Інший бік гітарної творчості, що стосується родинного інструмента класичної шести-струнної гітари – акустичної, залишається ще не вивченим у повному обсязі. Отож, центром цього дослідження стає виконавство на акустичній гітарі, а також виконавська творчість відомого австралійського гітариста-віртуоза Томмі Еммануеля, ім'я якого зараз асоціюється не тільки з акустичною гітарою. Т. Еммануель своїм артистизмом, яскравим темпераментом, незвичайною виконавською манерою гри, що включає оригінальні технічні прийоми, а також власними композиціями для акустичної гітари соло не тільки привернув увагу величезної кількості любителів музики до «іншої» гітари, а й затвердив акустичну в новій якості – сольного інструмента.

Мета роботи – визначити параметри, які забезпечують індивідуальний виконавський стиль австралійського гітариста-віртуоза Т. Еммануеля.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше розкрито специфіку виконавської творчості Т. Еммануеля-гітариста та визначено типологію виконавських стилів, які є домінуючими в межах мислення музиканта.

Виклад основного матеріалу. Саме слово «стиль» походить від грецького «*stylos*» (так раніше називалася спеціальна паличка для письма). У стародавній німецькій літературі словом «стиль» номінували красивий почерк деяких людей, а також їх уміння красиво викласти свої думки. Пізніше стилем стали позначати індивідуальні риси, властиві творчості видатних діячів мистецтва (письменників, художників, музикантів (стиль А. Дюма, стиль Мікеланджело, стиль Ф. Ліста тощо)) [1]. Незважаючи на те, що перші згадки про стиль літургій-

них співів зведені до наукових творів епохи Відродження, в музичному мистецтві поняття «стиль» почало розвиватися і формуватися тільки в ХХ ст. У більшості досліджень музичних експертів найчастіше увага приділяється стилям композитора. Як зазначає Є. Назайкинський, «музичний стиль» — це відмінні якості музичних творів, які можна зарахувати до певної генетичної спільноти: спадщини композитора, школи, напряму, певної історичної епохи тощо. Завдяки цим властивостям ми можемо відчувати, вчитися, визначати генезис музичних творів, який виявляється в цілому наборі особливостей музики, об'єднаних у цілісну систему з характерними особливостями [9, с. 20]. Л. Мазель звертав увагу на зв'язок музичного стилю і музичного мислення. На думку вченого, поняття «стиль» розкриває зміст і засоби виразності музики [3, с. 68]. Визначення поняття «музичний стиль» М. Михайлова, на нашу думку, корелює з вищевказаними характеристиками. Поняття «музичний стиль» науковець розглядає як цілісність елементів музичної мови в межах загальної системи музичного мислення, що є формою художнього мислення [5, с. 117]. За словами В. Москаленка, це визначення можна зарахувати не тільки до колективних музичних стилів (історичного і національного, творчого спрямування, школи), а й до індивідуального [6, с. 230]. За словами К. Царьової, виконавство поєднує індивідуальний стиль музиканта зі стильовими тенденціями історичної епохи. Інтерпретація музичного твору залежить від суб'єктивно-індивідуальних особливостей художника, його естетичних ідеалів і світогляду [4, с. 281].

На початку ХХ ст. розвиток галузі психології стали використовувати для розуміння музичного стилю музики. Якщо подивитися в музичний словник Гроува, то можна побачити, що класифікація виконавських стилів спирається на три типи людського темпераменту (раціоналістичний, емоційний, інтелектуальний) [139]. Серед дослідників поняття «виконавський стиль» згадаємо Н. Черноскутову, яка вважала, що виконавців умовно можна розділити на категорії класичного стилю виконання, романтичного і лірично-інтелектуального. Характерними особливостями класичного стилю виконання є ретельне й точне відтворення авторського тексту, метрично точне виконання, а також виразне позначення складних елементів у такті. Виконавці романтичного стилю покладаються не на конструктивні деталі музичного тексту, а на образні асоціації,

відштовхуючись від поетичної картини музичного твору. Для лірико-інтелектуального стилю, який перебуває немов посередині, не характерні вищезгадані стилі романтичної свободи і класичного педантицизму [13, с. 238].

Для того, щоб зрозуміти витoki індивідуального виконавського стилю Т. Еммануеля, варто згадати імена музикантів, які з перших років життя були еталоном у творчості центральної постаті нашого дослідження. За словами самого австралійського гітариста, це відомі американські кантрі-музиканти Хенк Вільямс (Hank Williams), Джиммі Роджерс (Jimmie Rodgers), Хенк Сноу (Hank Snow), а також найвідоміші інструментальні рок-групи «The Shadows», «The Ventures» і зіркові артисти М. Тревіс (Merle Travis) і Д. Мефіс (Joe Maphis). Забігаючи наперед, зазначимо, що у 2006 р. Т. Еммануель випустить альбом «The Mystery», в якому звучатиме пісня М. Тревіса «Cannonball Rag» як інструментальна кавер-версія, незабаром вона стає постійним номером концертних програм австралійського віртуоза. Майбутній австралійський віртуоз запозичив у М. Тревіса техніку правої руки, коли басовий голос виконується спеціальним кігтем, одягненим на великий палець. Пізніше таку техніку стали називати «тревіс-пкінг». Якщо М. Тревіс грає тільки великим і вказівним пальцями (решта пальців лежать на деку гітарі), то австралійський віртуоз використовує всі пальці, крім мізинця, який спирається на верхню деку. Мабуть, така техніка М. Тревіса була зумовлена тим, що артист часто виступав у супроводі інструментального ансамблю, тому не потребувала додаткових мелодійних «ліній». Із точки зору огранології зазначимо, що М. Тревіс грав на напівакустичній гітарі фірми «Gibson» моделі Super 400, теплий тембр якої став відмінним «саундом» американського музиканта. Т. Еммануель прагнув до більшої «драйвовості» і тембрової різноманітності, використовуючи акустичну гітару «Maton». Зауважимо, що в композиційному плані стиль М. Тревіса – музика кантрі, а також народні пісні із західної частини штату Кентуккі.

На нашу думку, австралійський віртуоз, споглядаючи творчість груп «The Shadows» і «The Ventures», які грали в стилі «інструментальний рок», звернув увагу на типи композицій, доступних непідготовленому слухачеві, а також розкутість і методи сценічної роботи «на глядача». Ну а найбільшим кумиром дитинства для Т. Еммануеля завжди був легендар-

ний американський гітарист Чет Аткинс (1924–2001), гру якого він почув уперше у 7 років. За словами самого Т. Еммануеля, Ч. Аткинс був не тільки натхненням для нього, а й музикантом, «до якого ми всі прагнемо – у звучанні, записах, якості і мелодії». У 1980 р. під час виступів у США відбувається доленосна зустріч Т. Еммануеля зі своїм кумиром Ч. Аткинсом у Нешвіллі, що поклало початок особистій і творчій дружбі між двома музикантами. Так, у 1993 р. в альбомі Т. Еммануеля «The Journey» вийшов спільний сингл «Villa Anita». Однак найбільшою співпрацею між двома гітаристами був альбом 1997 р. «The Day The Finger Pickers Over The World». Т. Еммануель особисто написав дві композиції для цього альбому («Dixie McGuire» і «Mr. Guitar»), які він присвятив своєму старшому другові. Якщо говорити про виконавський стиль Ч. Аткинса, то слід зазначити, що гітарист домагався потрібного звукового образу за допомогою різних інструментів. Він прекрасно володів 3-ма видами гітари (класичною, акустичною і напівакучичною). Однак на більшості записів Ч. Аткинса звучить напівакучична гітара «Gretsch» Country G 6122. В основі рухів правої руки Ч. Аткинса був удосконалений «тревіс-пкінг». Загалом, техніка гітариста була філігранною, особливо для неакадемічного виконавця, тому навіть композиції для класичної гітари, як-от «Спогад про Альгамбру» Ф. Таррегі і знаменитий регтайм «Maple Leaf» С. Джоппіна, звучали чудово. Абсолютно всі композиції Ч. Аткинса грав із використанням кігтя для великого пальця правої руки. Виконавська манера Ч. Аткинса характеризувалася строгістю, послідовністю, вивіреністю, відсутністю великих емоційних сплесків, незважаючи на численні виступи на телебаченні і в концертних залах у присутності великої кількості глядачів. Композиційно домінантним у гітариста був стиль кантрі, але більш пристосований до масової аудиторії (з так званим Нешвілл-саундом). На нашу думку, Т. Еммануель перейняв від Ч. Аткинса «вокальний» стиль мелодій як у виконанні, так і в композиції. Сам Т. Еммануель згадував: коли він демонстрував нові композиції Ч. Аткинсу, його цікавило, «чи можеш ти проспівати те, що написав?» [10].

З огляду на те, що звуковий образ кожного виконавця є інтонаційною ідеєю виконавського стилю музиканта, пропонуємо для визначення індивідуального виконавського стилю Т. Еммануеля проаналізувати звуковий образ гітари австра-

лійського гітариста-віртуоза. На нашу думку, звуковий образ гітари Т. Еммануеля слід розглядати в органологічному (інструментарій і звукова апаратура) й інтонаційному аспектах. Т. Еммануель найчастіше використовує гітари австралійської фірми «Maton» – bg 808TE, TE Custom Jumbo, Custom Shop TE. За словами самого артиста, він також грає на інструментах інших відомих брендів (Martin, Gibson і Larivee), але під час гастролей і відеозаписів на YouTube його частіше можна побачити з гітарами «Maton». Саме на електрогітарі фірми «Maton» ще в далекому юнацтві майбутній артист починав концертну діяльність. На нашу думку, цікавою є робота австралійського музиканта зі звуковим обладнанням. На мікшерному пульті під час виступів артиста можна побачити такі 3 канали: у вигляді прямого сигналу від гітари, лівого каналу від процесора та лінійного виходу комбопідсилювача. Звичайно, тут відчувається те, що Т. Еммануель починав свою концертну діяльність як електрогітарист.

Для того, щоб зрозуміти інтонаційний складник звукового образу гітари Т. Еммануеля, пропонуємо розглянути композиції, які найчастіше звучать під час виступів австралійського віртуоза за останні 20 років. Репертуар Т. Еммануеля умовно можна розділити на такі дві категорії: танцювально-драйвові композиції, як-от «Timberlake Road», «Luttrell», «Train To Dusseldorf», «Biskie», «Windy and warm», «Freight train», «Blue moon», «Stevie's blues», «Guitar boogie», та композиції пісенно-ліричного характеру, наприклад: «I've Always Thought Of You», «Mombasa», «Questions», «Since We Met», «Angelina». Можна зробити висновок, що танцювальні композиції виконуються в технічному плані прийомом «тревіс-пкінг» і базуються на музиці кантрі. Всі композиції характеризуються швидким темпом, розміром 4/4; гітарист використовує традиційний гітарний стрій EBGDAE. Звернемо увагу на технічні прийоми, що характеризують «звуковий образ» гітари Т. Еммануеля: комбінована техніка звуковилучення (виконання багатоголосної фактури одночасно медіатором і пальцями правої руки), виконання вібрато за допомогою легкого розгойдування гітарного грифа, каскадні флажолети (прийом, запозичений у Ч. Аткинса), темброві контрасти, перкусійний прийом «слеп».

Якщо говорити про психологічні моменти творчості й артистизм Т. Еммануеля, варто зазначити, що для австралій-

ського гітариста музичне спілкування з аудиторією завжди було важливим. Як підтвердження наведемо уривок з інтерв'ю YouTube-каналу, в якому гітарист із захопленням говорить про особливий стан і радість, коли чув реакцію глядачів під час виступів у дитячій групі [5]. Що стосується виконавських типів, то, на нашу думку, у виконавській манері Т. Еммануеля можна спостерігати поєднання романтичних і класичних видів мислення. Про романтичний тип мислення музиканта говорить те, що гітарист не знає нот і керується під час гри більше музичними образами і табулатурами, виконавська манера Т. Еммануеля вирізняється віртуозністю, величезною експресією і направленістю на аудиторію. Т. Еммануель користується прийомами сценічної поведінки з арсеналу рок-зірок. Про класичний тип мислення музиканта говорить те, що гітарист ретельно вибудовує програми виступів у драматургічному плані, під час репетицій займається з метрономом (за прикладом академічних музикантів) і володіє гарною дисципліною; ігровий апарат гітариста вирізняється відточеною і плавністю роботи. Також укажемо на грамотне виконання залігованих нот з акцентом на першій ноті (згідно з рекомендаціями видатного педагога Г. Нейгауза).

Висновки. Таким чином, індивідуальний виконавський стиль Т. Еммануеля почав формуватися ще в ранні роки музичної діяльності під впливом американських кантрі-музикантів М. Тревіса, Х. Вільямса, Ч. Аtkінса, а також інструментальних рок-гуртів «The Shadows» і «The Ventures». Взнявши за основу стиль М. Тревіса в технологічному плані (тревіс-пкінг), а також стиль Ч. Аtkінса (вокальний тип мелодій, доступність композицій для більшої кількості слухачів), Т. Еммануель розширює «звуковий образ» гітари, насичуючи колорит за рахунок оригінальної «перкусивної» манери гри, підвищує динамічний «поріг». Широке використання динамічних і фактурних кольорів акустичної гітари, блискуче застосування тембрової палітри, помножених на сучасне використання звукового обладнання, – усе це вирізняє звучання гітари Т. Еммануеля і його «звуковий образ».

Виконавська манера Т. Еммануеля поєднує такі два типи виконання, як класичний і романтичний. Ознаками романтичного типу є відсутність академічної освіти (табулатурне мислення) й опора на музичні образи, необхідність спілкування з публікою та «гра для глядача», вираз-

ність і темпераментність виконавської манери. Побудова програми в драматургічному плані, репетиційна робота і режим занять, відточена і безперебійна робота ігрового апарату в кращих традиціях академічної школи гітари (за Ч. Дунканом) говорять про класичний виконавський тип Т. Еммануеля-гітариста.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Богородская О.Е., Котлова Т.Б. История и теория культуры : учебное пособие. Иваново : Ивановск. гос. энерг. ун-т, 1998. 81 с.
2. До и после «Only». URL: <http://tommyemmanuel.ru/post/2466> (дата звернення 07.11.20)
3. Мазель Л.А. О природе и средствах музыки. Москва : Музыка, 1991. 80 с.
4. Мартинсен К.А. Индивидуальная фортепианная техника на основе звукотворческой воли. Москва : Музыка, 1966. 220 с.
5. Михайлов М.К. Стил в музыке. Ленинград : Музыка, 1981. 263 с.
6. Москаленко В. Г. Лекции по музыкальной интерпретации : учебное пособие. Киев, 2013. 272 с.
7. Москаленко В.Г. Про індивідуально-стильові засади музичної творчості. *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. Київ, 2018. Вип. 123. С. 7–16.
8. Мошак Е. Актуальные стилевые тенденции современного гитарного исполнительства. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки, теорії та практики освіти*. Харківський національний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2014. Вип. 40. С. 702–713.
9. Назайкинский Е.В. Логика музыкальной композиции. Москва: Музыка, 1982. 320 с.
10. Секреты успеха Томми Эммануэля. URL: http://www.youtube.com/watch?v=YnGwvLVSrcs&feature=emb_title&ab_channel=PimaLIVE (дата звернення: 07.11.2020)
11. Сухленко И.Ю. Исполнительский стиль В. Горовица в русле развития романтической традиции : дис. ... канд. искусств. : спец. 17.00.03 – музыкальное искусство. Харьков, 2011. 207 с.
12. Царёва Е.М. Стил музыкальный. *Музыкальная энциклопедия* [гл. ред. Ю.В. Келдыш]. Москва : Советская энциклопедия, 1981. Т. 5. С. 281–289.
13. Черноскутова Н.А. Методологические аспекты в работе над стилем в дирижировании. *Теория и практика образования в современном мире: материалы VII междунар. науч. конф.* Санкт-Петербург, июль 2015 г. Санкт-Петербург, 2015. С. 237–39.
14. Якименко Н.С. Акустическая гитара в диалоге с академической и джазовой традициями : автореф. дис. ... канд. искусств. : спец. 17. 00. 03 – музыкальное искусство. Нижний Новгород, 2012. 26 с.

REFERENCES

1. Bogorodskaya O. E., Kotlova T. B. (1998). History and theory of culture: textbook. Ivanovo: Ivanovo State Power Engineering University [in Russian].
2. Before and after «Only». URL: <http://tommyemmanuel.ru/post/2466> (date of treatment 07.11.20)
3. Mazel L. A. On the nature and means of music. Moscow.: Music, 1991. 80 p. [in Russian].
4. Martinsen K. A. Individual piano technique based on sound creative will. Moscow: Music, 1966. 220 p. [in Russian].
5. Mykhailov M. K. Style in music. Leningrad: Music, 1981. 263 p. [in Russian].
6. Moskalenko V. G. Lectures on musical interpretation: a tutorial. Kiev, 2013. 272 p. [in Russian].
7. Moskalenko V. G. On individual and stylistic principles of musical creativity. *Scientific Bulletin of the National Music Academy of Ukraine named after P. I Tchaikovsky*. Kyiv, 2018. Vol. 123. P. 7-16.
8. Moshak E. Actual style tendencies of modern guitar performance. *Problems of interrelationship of art, pedagogy, theory and practice of education*. Kharkiv National University of Arts named after I. P Kotlyarevsky. Kharkov, 2014. Vol. 40. P. 702-713. [in Russian].
9. Nazaikinsky E. V. The logic of musical composition. Moscow: Music, 1982. 320 p. [in Russian].
10. Tommy Emmanuel's secrets of success. URL: http://www.youtube.com/watch?v=YnGwvLVSrcs&feature=emb_title&ab_channel=PimaLIVE (date of treatment 07.11.20)
11. Sukhlenko I. Yu. V. Horowitz's performing style in line with the development of the romantic tradition: dis. ... cand. arts. : spec. 17.00.03 – musical art. Kharkiv, 2011. 207 p. [in Russian].
12. Tsareva E. M. Musical style. *Musical encyclopedia* [ch. ed. Yu. V. Keldysh]. Moscow: Soviet Encyclopedia, 1981. Vol. 5. P. 281-289. [in Russian].
13. Chernoskutova N. A. Methodological aspects in the work on the style of conducting. *Theory and practice of education in the modern world: materials of the VII international scientific conf.* Saint Petersburg, July 2015. SPb., 2015. P. 237-239. [in Russian].
14. Yakimenko N. S. Acoustic Guitar in Dialogue with Academic and Jazz Traditions: author. dis. ... cand. arts.: spec. 17.00.03 – musical art. Nizhny Novgorod, 2012. 26 p. [in Russian].